The quarterly of Critique,analysis and aesthetics of texts
Vol 9 NO : 1 Spring 2026
www.Qparsi.ir
doi 10.22034/caat.2025.524856.1126

Analysis of the social harms of female characters in Monir Ravaani Pour's works (with an emphasis on Shab-e-Boland and Ahl-e-Ghorq)

Soheila Paydar[1] | *Bahman Nozhat*[2]

ARTICLE INFO

Article History:

Received:
May 2025

Accepted:
August 2025

KEYWORDS:
Social harm;
Contemporary literature;
Monir Ravanipour;
Long night;
Ahl Ghareq.

ABSTRACT

in the works of contemporary women writers; Many Problems And Social Harms of Women have Been Discussed; Among Which We Can Mention Munir Ravanipour. She is Among Those Who Clearly Express Some Social Harms in The Form Of Stories in Her Works. The Most Serious Social Harms Of Women in The Story Of The long Night Of The Child Are Infidelity And Physical Violence That Affects The Entire Story. In Addition To Child Marriage; Superstitions And illiteracy are also among the things that have appeared in the story. In the novel Ahl Ghareq; we can also mention Social harms such as forced marriage; betrayal and rape; superstitions and illiteracy. With the help of his pen; Ravanipour Expresses the above-mentioned content clearly in his writings to inform The audience about The Society in Which he Lived and The Customs that Plagued The Traditional life Of Women at that time. This Reserch has been done With Analytical-descriptive method and the author has Analyzed The Social harms in Them While Extracting Examples Of Evidence From The Studied Works.

ISSN: 2783-4166 To p: 37 From p: 19

1 . PhD student in Persian Language and Literature, Urmia University, Urmia, Iran. (**Corresponding author**)// Email: paydar.soheylla@gmail.com

2. Associate Professor of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Persian Gulf University, Bushehr, Iran. . (**Corresponding Author**) E-mail: nzare@ pgu.ac.ir.

مقاله: پژوهشی
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۱۶ از صفحه ۱۹ تا صفحه ۳۷
ISSN: 2783-4166

فصلنامه نقد، تحلیل و زیبایی شناسی متون
دوره ۹، شماره ۱ پیاپی ۳۰، بهار ۱۴۰۵، از ص ۱۹ تا ص ۳۷
WWW.Qparsi.ir
10.22034/caat.2025.524856.1126

واکاوی آسیب‌های اجتماعی شخصیت‌های زن در آثار نویسندگان زن معاصر

(با تأکید بر داستان شب بلند و رمان اهل غرق منیر روانی‌پور)

سهیلا پایدار[۱]، دکتر بهمن نزهت[۲]

(از ص ۱۹ تا ص ۳۷)

چکیده

در آثار نویسندگان زن معاصر، به بسیاری از مسائل و آسیب‌های اجتماعی زنان پرداخته شده که از این میان می‌توان به منیر روانی‌پور اشاره کرد. وی از جمله کسانی است که در آثار خود برخی از آسیب‌های اجتماعی را در قالب داستان بیان می‌کند. جدی‌ترین آسیب‌های اجتماعی زنان در داستان شب بلند، کودک همسری، آزار و خشونت جسمی است که سراسر داستان را تحت شعاع قرار داده است. علاوه بر کودک همسری، خرافات و بی‌سوادی نیز از مواردی است که در داستان نمود یافته است. در رمان اهل غرق نیز می‌توان به آسیب‌های اجتماعی نظیر نکاح اجباری، خرافات و بی‌سوادی اشاره کرد. روانی‌پور با کمک قلم خویش موارد فوق را در نوشته‌هایش به شکلی واضح بیان می‌نماید تا مخاطب را با جامعه‌ای که در آن زندگی کرده و آداب و رسوماتی که گریبان‌گیر زندگی سنتی آن دوران بوده آگاه سازد. این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی به انجام رسیده و نگارنده ضمن استخراج شواهد مثال از آثار مورد مطالعه، آسیب‌های اجتماعی موجود را مورد واکاوی قرار داده است.

واژگان کلیدی: آسیب‌های اجتماعی، ادبیات معاصر، منیر روانی‌پور، اهل غرق، شب بلند.

۱. مقدمه

ادبیات به صورت مستقیم و غیر مستقیم حقایقی را بازتاب می‌دهد که همهٔ ما به عنوان عضوی از جامعه همه روزه با آن‌ها سر و کار داریم. تردیدی نیست که ادبیات، به ویژه نوع داستانی آن مانند هر پدیدهٔ فرهنگی دیگر، ساختار بنیادین جامعه را به تصویر می‌کشد و با قلمرو گسترده‌ای که دارد نمی‌تواند از تأثیرات مثبت و منفی مسائل روز جامعه برکنار بماند چرا که هنرمندان و نویسندگان آثار ادبی نیز محصول و پرورش یافتهٔ همین

[۱]. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه ارومیه، لرومیه ، ایران (**نویسنده مسئول**) paydar.soheylla@gmail.com
[۲]. استاد گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران. b.nozhat@urmia.ac.ir

اجتماع هستند. پیدایش داستان‌هایی با مضامین اجتماعی پاسخی بود به نیاز اجتماعی هنری یک دوران خاص و واکنشی بر ضد ادبیات اسطوره گرا و افسانه‌پرداز دهه ۱۳۳۰ بود که تکرار مکررات بود و دیگر نیازهای مخاطب را برطرف نمی‌کرد (میرعابدینی، ۱۳۷۷: ۶۵۸-۶۵۰). از این روی ادبیات معاصر نیز نسبت به موضوعات مورد بحث بی‌تفاوت نبوده و با نگاهی به تمام ابعاد مثبت و منفی این موضوعات سعی دارد با رویکردی آسیب‌شناسانه به بررسی بازتاب آسیب‌های اجتماعی این مسائل در سال‌های اخیر بپردازد. باید توجه داشت در گذشته‌های دور که قلم بیش‌تر در دست مردان بود تصویری که از زن می‌بینیم بیش‌تر تصویری آرمانی و غیر واقعی است، اما در میان آثار نویسندگان زن معاصر هر جا که رد پایی از شخصیت‌پردازی زنان در داستان و رمان دیده می‌شود، بسیاری از مسائل و آسیب‌های زنان به چالش کشیده شده است بر همین اساس این پژوهش نیز درصدد است تا با رویکردی آسیب‌شناسانه به بررسی بازتاب آسیب‌های اجتماعی زنان در داستان شب بلند و رمان اهل غرق منیر روانی‌پور بپردازد و انواع آسیب‌هایی که گریبانگیر زنان است را به صورت موردی و طبقه‌بندی شده مورد تحلیل و ارزیابی قرار دهد آسیب‌هایی نظیر کودک همسری، بی‌سوادی و ازدواج اجباری که ریشهٔ اصلی آن‌ها را می‌توان در فقر و نابسامانی اوضاع اقتصادی جست و جو کرد.

۱-۱. مسئلهٔ پژوهش

با توجه به وجود رفتار نامناسبی که علیه زنان در داستان شب بلند و رمان اهل غرق منیر روانی‌پور مشاهده می‌شود، آیا می‌توان بسامد آسیب‌های اجتماعی شخصیت‌های زن را در این آثار واکاوی کرد و در صورت وجود بسامد این‌گونه آسیب‌ها، نشانه‌های آن به چه صورت نمود یافته است؟ نقش فقر در دامن زدن به آسیب‌های اجتماعی حوزهٔ زنان به چه میزان است؟

۲-۱.پیشینه پژوهش

آثار منیر روانی‌پور تاکنون از جنبه‌های گوناگون مورد بررسی قرار گرفته‌اند، اما این پژوهش به صورت اختصاصی به روش مطالعهٔ متن و تحلیل محتوا به واکاوی آسیب‌های اجتماعی شخصیت‌های زن و تبیین نقش فقر در دامن زدن به این آسیب‌ها در داستان شب بلند و رمان اهل غرق منیر روانی‌پور می‌پردازد. در موارد مشابه پژوهش‌هایی صورت گرفته است که به این شرح می‌باشد: جامعه‌شناسی رئالیسم جادویی در رمان اهل غرق اثر منیر روانی‌پور نوشتهٔ فردین قره‌باغی چاپ شده در مجلهٔ مطالعات نقد زبانی و ادبی بهار ۱۴۰۰.

در این پژوهش نویسنده نوع نگاه انتقادی و زنانهٔ روانی‌پور را با رویکردی فمنیستی مورد نقد و بررسی قرار داده است. رنج‌های زنان در داستان کنیزو منیر روانی‌پور نوشتهٔ رقیه عجمی و غلامعلی زارع، چاپ شده در نهمین همایش ملی پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی(۱۳۹۶). موضوعاتی که نویسندگان در این پژوهش مورد توجه نویسندگان قرار گرفته است و مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته‌اند: خلأهای عاطفی زنان، بیکاری و فقر، اعتیاد، نگاه کالایی به زن، نادیده گرفتن قراردادهای اجتماعی، انزوا، پوچ‌گرایی، خودویران‌گری و غیره.. نقد بوم‌گرایانهٔ رمان اهل غرق منیر روانی‌پور، نویسندگان فاطمه شهبازی، سیما منصوری، مسعود پاکدل و منصوره تدینی. چاپ شده در مجلهٔ متن پژوهی ادبی، زمستان۱۴۰۱، در این پژوهش نویسندگان به بررسی تأثیر انسان بر طبیعت و تأثیر طبیعت بر ویژگی‌های فیزیولوژیک انسان پرداخته‌اند. در فصلنامهٔ متن پژوهی ادبی. تحلیل ساختاری رمان اهل غرق، نویسندگان تیمور مالمیر و علیرضا ناصر بافقی، چاپ شده در فصلنامهٔ متن پژوهی ادبی، در این پژوهش نویسندگان رمان را بر اساس نظریهٔ ساختاری تودورف مورد بررسی قرار داده‌اند. بررسی آسیب‌شناسانهٔ خشونت علیه زن در داستان معاصر بر اساس تحقیقات علمی، نویسندگان: غلام حسین‌زاده، نجمه دُری، حسن ذوالفقاری و مریم مقدمی. در نهمین همایش ملی پژوهش‌های زنان و ادبیات فارسی. این پژوهش خشونت علیه زنان را با رویکردی آسیب‌شناسانه مورد بررسی قرار داده است. پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد با عنوان بررسی آسیب‌های اجتماعی در ادبیات داستانی نوجوان دههٔ هشتاد، پدیدآور پروانه احمدیان دهکردی به راهنمایی حمید رضایی، دانشگاه پیام نور چهارمحال و بختیاری (۱۳۹۷). در این پژوهش آسیب‌های اجتماعی در ادبیات داستانی نوجوان دهه هشتاد شمسی مورد بررسی قرار گرفته است.با توجه به پیشینهٔ تحقیقات تا کنون پژوهشی که به صورت جامع با رویکردی آسیب‌شناسانه به واکاوی آسیب‌های اجتماعی شخصیت‌های زن در دو داستان شب بلند و اهل غرق پرداخته باشد صورت نگرفته است، شماری از تحقیقات نیز صرفاً در قالب کتاب‌شناسی و بدون تحلیل ارائه شده‌اند.

۲. مبانی نظری

۲-۱. رابطهٔ ادبیات و جامعه‌شناسی

ادبیات از دیرباز ترسیم‌گر بسیاری از حقایق زندگی بشر بوده است و خصلت‌های زندگی اجتماعی را تحلیل می‌کند. ادبیات می‌کوشد تا خوبی‌ها و بدی‌ها، پَستی‌ها و رذالت‌ها را بی کم و کاست تا آنجا که مقدور

است انعکاس دهد. به همین دلیل می‌توان اذعان کرد که «ادبیات و جامعه شناسی رشته هایی متمایز نیستند بلکه برعکس، یک‌دیگر را در فهم ما از جامعه تکمیل می‌کنند» (تی لارسون و سوییِنگ وود، ۱۳۹۹: ۳). به همین دلیل «بعد از انقلاب مشروطیت، نویسندگان سعی کردند به مسائل اجتماعی و رنج‌های بشری و طبقات محروم جامعه بپردازند و علیه زور و بی‌عدالتی‌ها برخیزند و رسالت اجتماعی و وجدانی خود را انجام دهند» (میرصادقی، ۱۳۹۰: ۱۶). نخستین کسی که به صورت کاملاً نظام‌مند به رابطهٔ بین ادبیات و جامعه توجه کرد «هیپولیت تن» منتقد و فیلسوف فرانسوی (۱۸۹۳-۱۸۲۸) است. «البته پیش از او افلاطون نیز به این رابطه اشاره کرده بود» (همان، ۱۶). اما از دههٔ چهل به بعد و از زمانی که زنان تصمیم گرفتند قلم به دست گیرند و دردهای هم‌نوعانشان را با نوشتن و با آثارشان فریاد بزنند، بیش از هر زمان دیگری شاهد انعکاس رنج‌ها و مسائل زنان در ادبیات و آثار داستانی هستیم و ما به وضوح می‌توانیم شاهد تفاوت شیوه های شخصیت پردازی و ابتکار نویسندگان زن نسبت به نویسندگان مرد باشیم زیرا «قهرمانان زنی که مردان آفریده‌اند عامی‌ترند، یعنی به اشخاص کوچه و بازار نزدیک‌ترند؛ برعکس، زن‌هایی که در آثار هنرمندان زن دیده می‌شوند روشنفکرترند» (موسوی، ۱۳۸۰: ۳).

۲-۲.آسیب‌شناسی اجتماعی

اصطلاح «آسیب‌شناسی» یکی از مفاهیم وام گرفته شده از علوم زیست‌شناختی است که به مرور زمان به حوزهٔ جامعه‌شناختی وارد شده است. هدف و کاربرد آسیب‌شناسی اجتماعی، شناخت کج‌رفتاری‌ها، انحرافات و همچنین شناخت عوامل مؤثر در در بروز آن‌هاست: «بنابراین جامعه‌شناسانی که این واژه را از فرهنگ پزشکی به منظور اشاره به بیماری‌ها و امراض اجتماعی به عاریت گرفته‌اند، هرگونه اختلال در کارکرد نظام اجتماعی و هر گونه انحراف از نرم اجتماعی را به نوعی به مباحث مربوط به آسیب‌شناسی اجتماعی مرتبط می‌دانند و بحث‌های مربوط به ناهنجاری‌ها، بزهکاری‌ها، اختلالات رفتاری، انحرافات و به طور عام مشکلات و مسائل و اجتماعی آسیب‌شناسی اجتماعی را تحت مبحث کلی‌تری به نام آسیب‌شناسی اجتماعی یا دردشناسی عنوان می‌کنند» (رضایی، ۱۳۸۶: ۱۱).

آسیب‌های اجتماعی از جمله مسائلی است که اختصاص به فرهنگ و یا کشور خاصی ندارند بلکه همواره در اکثر جوامع انواع این آسیب‌ها را می‌توان به وضوح مشاهده کرد. باید توجه داشت که شناخت انواع

آسیب‌ها و ریشه‌یابی دلایل بروز آن‌ها، راه را برای رسیدن به جامعه‌ای پویا و سالم هموار می‌کند. بنابراین باید گفت «یکی از عوامل مهم و بسیار تأثیرگذار بر کارکرد مطلوب هر نظام، به شناسایی آسیب‌های آن مرتبط است. این شناخت پایهٔ اصلی اصلاح یا تعدیل آسیب‌ها تلقی می‌شود که بی‌توجهی به این آسیب‌ها، نه تنها منجر به تشدید تقویت آن خواهد شد بلکه بر اساس اصل ارتباط متقابل عناصر، باعث اختلال و ایجاد آسیب‌های دامنه‌دارتر در سایر عناصر نظام نیز خواهد شد.» (ربانی خوارسگانی و قاسمی، ۱۳۸۱: ۲). در این بین زنان به دلیل خصوصیات زیستی و فیزیولوژک بیش‌تر در معرض مواجه با آسیب‌های اجتماعی قرار دارند.

۲-۳. زندگی و آثار نویسنده

منیر روانی‌پور متولد ۲ مرداد ۱۳۳۱ در کوی جفره ماهینی بندر بوشهر است. وی تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در زادگاهش گذراند و در رشتهٔ روانشناسی از دانشگاه شیراز فارغ‌التحصیل شد، وی پس از یک ازدواج ناموفق با شاپور جورکش شاعر، مترجم و نمایشنامه‌نویس نامدار معاصر، در کلاس‌های داستان‌نویسی با بابک تختی آشنا شد و برای بار دوم ازدواج کرد پس از آن راهی آمریکا شد و در رشتهٔ علوم‌تربیتی موفق به اخذ مدرک فوق لیسانس شد. روانی‌پور داستان‌نویسی را از سال ۱۳۶۰ آغاز کرد. نخستین اثر روانی‌پور «کنیزو» بود که در سال ۱۳۶۷ منتشر شد. پس از آن تعداد زیادی داستان کوتاه و رمان تألیف کرد که از آن میان می‌توان به داستان‌های بلند اهل غرق، دل فولاد، کولی کنار آتش و مجموعه‌های داستانی کنیزو، سنگ‌های شیطان، زن در فرودگاه فرانکفورت و سرخپوست تنها اشاره کرد. باید گفت روانی‌پور نویسنده‌ای است که بسیار دغدغهٔ زنان و مسائل مربوط به آنان را دارد، به همین جهت غالباً شخصیت‌های اصلی داستانش زنان هستند.

۳.یافته‌های پژوهش

۳-۱. داستان شب بلند

خلاصه داستان

داستان شب بلند، در روستای جفره و از زاویه دید سوم شخص، محدود به ذهن دختربچه‌ای به نام مریم روایت می‌شود. روانی پور در این داستان هنر و ادبیات را در خدمت اجتماع درآورده و یکی از جدی‌ترین آسیب‌های اجتماعی را در قالب داستانی کوتاه با حال و هوای بومی- محلی به تصویر کشیده است. راوی داستان مریم نام دارد که روایت‌گر زندگی دختربچه‌ای کم سن و سال به نام گلپر است، گلپری که در یک چشم به هم

زدن از همبازی‌هایش جدایش کرده‌اند و به عقد عمو ابراهیمی که سن پدرش را دارد درآورده‌اند تا شاید به واسطهٔ این ازدواج در اوضاع مالی نابسامان دخترک و مادرش گشایشی حاصل شود. مریم (راوی داستان) در دل نفرتی عجیب نسبت به عمو ابراهیم دارد چرا که او را باعث و بانی تمام مصیبت‌ها می‌داند و...

۳-۱-۱. کودک همسری

موضوع کودک همسری از یک سو دیگر دارای ابعاد تربیتی، روان‌شناختی و اجتماعی می‌باشد و از سوی دیگر دارای صبغهٔ تاریخی و شرعی می‌باشد، با این حال در صورت عدم رعایت موازین و مصالح آن موجب سوء استفاده از این نهاد می‌شود و از حیث اجتماعی، روان‌شناختی و تربیتی آثار سوء بر روح و جسم کودک می‌گذارد. (امراللهی نیا و..۱۳۹۹، صص۱۷-۱۰).

یکی از آسیب‌های اجتماعی در داستان شب بلند، کودک همسری است. می‌توان گفت «کودک همسری یکی از مسائلی است که تعداد زیادی از کودکان را از حقوق اصلی خود محروم می‌کند» (افتخارزاده، ۱۳۹۴: ۱۱۰). البته نباید این نکته را از نظر دور داشت که ازدواج در سنین پایین و در جوامع سنتی که هنوز رسومات قومی قبیله‌ای بر آنان حاکم است بیشتر به چشم می‌خورد، اما همین امر تبعات بی‌شماری را به همراه دارد، این مسئله نه تنها از نظر اجتماعی بلکه از نظر روانی شخصیت کودک را نیز با بحران مواجه می‌سازد و بلوغ روانی و عاطفی فرد را دچار وقفه و رکود می‌کند. گلپر یکی از شخصیت‌های داستان است که به عنوان شاهد مثال می‌توان از آن نام برد. او به تنهایی با مادرش زندگی می‌کند و چون از پشتوانه و حمایت پدر محروم شده به خواست مادر تن به ازدواجی ناخواسته می‌دهد در حالی که اگر همانند بسیاری از هم سن و سال‌هایش از طرف خانواده حمایت می‌شد، هرگز چنین فاجعه ای روی نمی‌داد. گلپر آنقدر کم سن و سال است که هنوز برداشت و تصور درستی از خانه و زندگی ندارد. گلپر چون گلی نوشکفته به یک‌باره از باغچهٔ زیبای کودکی‌اش کنده شده است و به دنیای عجیب و ناشناختهٔ بزرگسالان برده شده است، دنیایی متفاوت و زمخت که با کودکی و لطافت گلپر هیچ هم‌خوانی و مناسبتی ندارد، دنیایی که هیچ درک و شناخت درستی از چالش‌ها و فراز و نشیب‌هایش ندارد. مادر او به دلایلی که ذکر شد، دست به دامن عمو ابراهیمی می‌شود که جای پدر گلپر را دارد تا با ازدواجش با او سایهٔ سری برای آن‌ها گردد. اما گلپر هنوز آنقدر کم سن و سال است که هیچ درک و تصوری نیز از روابط زناشویی ندارد و عمو ابراهیم نیز از همین مسئلهٔ ناآگاهی گلپر استفاده می‌کند، او را با وعده و وعید سر سفره

عقد می‌نشاند. گلپر هنوز آرزویش داشتن عروسک است و عمو ابراهیم به او گفته است که برایش عروسکی می‌سازد که حرف بزند اما گلپر هنوز متوجه مقصود عمو ابراهیم نشده است و نمی‌داند منظور از عروسکی که حرف می‌زند نوزادی است که گلپر باید به دنیا بیاورد و برایش مادری کند، در حالی که او خود هنوز کودکی بیش نیست کودک همسری آسیب‌های بی‌شماری را به همراه دارد که به برخی از این آسیب‌ها اشاره می‌کنیم.

۳-۱-۲. خشونت اجتماعی

در ازدواج زودهنگام یکی از چالش‌ها و آسیب‌های کودک همسری «خشونت اجتماعی» است. جدا کردن ناگهانی کودک از جمع هم‌بازی‌ها و هم سن و سالانش و ممانعت از حضور یافتن در کنار آنها آسیب‌های جبران ناپذیری به ذهن و روان این کودکان وارد می‌کند: «خشونت اجتماعی: ممانعت از برقراری روابط اجتماعی و انزوای اجتماعی است» (افتخارزاده، ۱۳۹۴: ۱۲۴). نمونهٔ آن را می‌توان در داستان مشاهده کرد «رنگ‌های روی صورت گلپر جمع شده بود از این که نمی‌تواند حتی با مریم هم حرف بزند و بلند شود از توی حجله و با مریم بروند، بروند نقل‌ها را بردارند و نان شیرینی ها را ریز ریز کنند و بریزند جلوی ماهی‌ها، ماهی‌های ریزدم نقره‌ای که همیشه لابلای گسّارها (سنگ‌های دریا) گشنه می‌مانند» (روانی پور: ۱۳۶۹: ۴۱). اما گلپر که فقر را با تمام وجود لمس کرده است برای رهایی از شرایط فعلی و داشتن آینده ای روشن، داوطلب ازدواج با عمو ابراهیم شده است به امید داشتن سرپناهی، به امید این‌که عمو ابراهیم برای مادرش کفش بخرد تا پاهایش تاول نزند و به امید این‌که مادرش دیگر مجبور نباشد برای تمامی اهالی روستا نان بپزد. فقری که گلپر و مادرش با آن دست به گریبانند یک فقر عادی نیست، بلکه فقری شدید است که مادر و فرزند را در حد رفع نیازهای ابتدایی شان درمانده و مستأصل کرده است، آن‌ها حتی از داشتن یک سرپناه مناسب که نخستین نیاز هر انسانی است محروم هستند. فقری مفرط که از آن با عنوان «فقر معیشتی» نام برده می‌شود. « چارلز بوت یکی از نخستین کسانی بود که کوشید معیار ثابتی برای فقر معیشتی تعیین کند که به فقدان نیازمندی‌های اساسی برای ادامهٔ یک زندگی سالم فیزیکی، عدم غذای کافی و سرپناه برای ممکن ساختن کارکرد فیزیکی مؤثر بدن اطلاق می‌شود» (گیدنز، ۱۳۷۶: ۲۷۰). نمونهٔ همین فقر را می‌توان در داستان شب بلند مشاهده کرد: «نه، ترس نداره، اون خیلی خوبه، سال دیگه میخواد برامون خونه بسازه، یه خونه ی سنگی مثل خونه ی شما، بعدش که عروسی کردیم دیگه نمی‌ذاره ننه برای مردم نون بپزه، فقط برای خودمون می‌پزه، عمو ابراهیم خیلی خوبه، هیچ

ترس نداره» (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۳۹). به نظر می‌رسد یک عامل پیشگیری کننده از وقوع چنین مواردی رشد فرهنگی و اقتصادی خانواده‌ها است هرچند این به تنهایی کافی نیست و این پدیده مستلزم تغییر نگرش‌ها، فرایندها، فرهنگ و قانون است. (ایرانپور، ۱۳۹۱: ۱۱۵-۱۱۰).

۳-۱-۳. خشونت خانگی

همچنین باید یادآور شد کودک همسری گذشته از این‌که خود یک آسیب جدی است، زمینه ساز بروز خشونت خانگی است چرا که مرد به دلیل سن کم دختر، به هر شکل که بخواهد با او رفتار می‌کند و از منظر زناشویی نیز مورد بهره کشی و خشونت قرار می‌دهد: « عدم آمادگی آموزشی و روانی کودکان از یک سو و عدم آمادگی جسمی به خصوص در سنین بین ۱۰تا ۱۵ سالگی در پذیرش همسر به ویژه پذیرش مردان جوان یا بزرگسال از سوی دختران زمینهٔ بروز بسیاری از آسیب پذیری های روانی و جسمی آنان را فراهم می‌سازد» (افتخارزاده، ۱۳۹۴: ۱۱۴). کودکی که در سن پایین ازدواج کرده است به دلیل عدم بلوغ کافی و به دلیل این‌که هنوز تمایلاتی از این قبیل در وجودش شکل نگرفته است ملعبه و بازیچهٔ دست مردی از خود بزرگ‌تر می‌شود و به هر شیوه‌ای که می‌خواهد با کودک رفتار می‌کند بی آن‌که کودک بتواند حق هیچ گونه اعتراضی داشته باشد چرا که کودک را چون دارایی و مایملک خود می‌بینند.

روانی پور به موضوع مرگ دلخراش گلپر بارها اشاره می‌کند، در داستان کوتاه «شب بلند» و در رمان «اهل غرق» این موضوع تکرار شده است: «ازدواج دختران گلپر (دختران گلپر منظور شخصیت اول داستان شب بلند و شخصیت رمان اهل غرق است که نام هر دو شخصیت در هر دو اثر گلپر است و هر دو به دلیل فقر در سن کودکی ازدواج کرده‌اند و هر دو در پایان داستان به سرنوشتی یکسان یعنی مرگ در شب عروسی دچار شده‌اند) یکی از مضامین تکرار شونده در آثار روانی پور است» (رضایی، ۱۳۹۵: ۱۱۹).

۳-۱-۴. خرافات

مورد دیگری که در داستان با آن مواجه‌ایم افکار خرافی و اعتقاد به موجودات وهمی است. تا کنون آن‌گونه که باید به اثرات مخرّب خرافه‌گرایی در جامعه توجه نشده است و حتی شاید از دیدگاه بسیاری از افراد به عنوان یک آسیب اجتماعی تلقی نشود در حالی که بسیاری از پژوهشگران معتقدند خرافه‌گرایی نه تنها خود نوعی آسیب روانی- اجتماعی محسوب می‌شود بلکه می‌توان ریشه بسیاری دیگر از آسیب‌های جامعه را در

خرافه‌گرایی جامعه جست و جو کرد، خرافه به هرگونه باور، عقیده، عمل و رفتار نامطلوبی اطلاق می‌شود که برای واداشتن یا باز داشتن از کاری، تسکین، تلقین در جلب منفعت یا دفع ضرر استفاده شود. خرافه می‌تواند در قالب ترس یا وحشت غیرمنطقی از یک چیز ناشناخته و مرموز، خیالی یا عمل از روی عادت بروز نماید. (حسنی‌فر ۱۳۹۶). در شب عروسی گلپر، مریم که بسیار دل نگران گلپر است و خواب به چشمش نمی‌آید با تهدید مادر مبنی بر این‌که اگر نخوابد «بچه‌برو» که در کوچه‌ها پرسه می‌زند خواهد آمد و او را با خود خواهد برد، بچه‌برویی که قدش آن‌قدر بلند است که سرش به ستاره‌ها می‌خورد و انگشتانش مثل قلاب‌های ماهیگیری است و شب‌ها توی جفره می‌گردد پشت پنجره‌ها می‌ایستد و دست‌هایش را عین قلاب داخل خانه‌ها می‌کند و بچه‌هایی که هنوز بیدارند را با خودش می‌برد. «هیشکی نیس؟» «نه باده و صدای دریا، بچه برو هم تو کوچه‌ها می‌گرده دنبال بچه‌هایی بو میکشه که هنوز بیدارن اگه بفهمه میاد میبردت زورش هم زیاده هیچکی نمیتونه جلوش وایسه» (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۳۶). خرافاتی که نسل به نسل ادامه یافته است و حالا در ذهن دختربچه کم سن و سالی مثل مریم نیز به شکل واقعیت درآمده است تا جایی که برای نجات گلپر به موجودی وهمی متوسل می‌شود: «خرافه‌سازی‌ها، جهالت‌ها و پدرسالاری‌ها دست به دست هم داده و شبکه پیچیده‌ای چون تار عنکبوت بافته و زن بیچاره در آن گرفتار شده» (لقمانیان: ۱۳۷۷: ۴۳). «خدایا بچه برو را بفرست، خدایا بچه برو صدای گلپر را بشناسد و بفهمد که او همان گلپر است» (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۳۶). برخی صاحب نظران به بررسی رابطهٔ بین فقر و گرایش به خرافات پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که هرچه درماندگی، فقر و ناکامی در جامعه‌ای بیش‌تر باشد زمینه گرایش به خرافات نیز در آن جامعه بیش‌تر است. (صفایی و همکاران، ۱۳۸۶). در کنار بچه برو، اژدها موجود وهمی دیگری است که در قالب شخصیت عمو ابراهیم در این داستان نمود یافته است: «صدای رپ رپ پاهای کسی می‌آمد شاید بچه برو گلپر را شناخته است و او را از دهان اژدها بیرون کشیده است» (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۳۶). کسی که همهٔ آبادی می‌شناسندش، یقه‌اش همیشه باز است و اژدهایی با زبان دراز و نوک تیز بچه‌ها را از کپ کپی‌اش فراری می‌دهد. عمو ابراهیم که در داستان هیچ دیالوگی از او نداریم نماد جهالت دیرینه‌ای است که از دیرباز دختران کم سن و سال را به کام خود می‌کشد: و این بار قرعه به نام گلپر موطلایی، دختربچه‌ی زیبای جفره افتاده است: «این صدای گلپر نیست، صدای خراش‌دار زنی است که اژدها به جانش افتاده است» (همان، ۳۹).

۳-۱-۵. بی سوادی

در داستان شب بلند نیز مانند بسیاری دیگر از آثار منیر روانی‌پور، جهل و بی‌سوادی نمودی بارز دارد که اگر این‌گونه نبود مادری با دستان خودش کودک خردسالش را به کام مرگ نمی‌فرستاد و به نکاح مردی هم سن پدرش در نمی‌آورد. در این داستان هیچ خبری از درس و مدرسه و سواد آموزی نیست، ازدواج در چنین محیطی برای دختران امری است اجتناب ناپذیر و گویی تمام رسالت دختران در این خلاصه می‌شود که در اولین فرصت فارغ از هرگونه بلوغ جسمی و اجتماعی راهی خانه‌ی شوهر شوند حتی اگر در پایان سرنوشتی تلخ چون سرنوشت گلپر در انتظارشان باشد: «بی‌تردید نگاه نادرست به زنان در جامعه در شکل‌گیری ازدواج‌های تحمیلی به روش فرهنگ منطقه تأثیر بسیار دارد» (پاپی، ۱۳۹۹: ۱۶). موضوعی که برای تمامی اهالی جفره حل شده است و این‌که دختر بچه‌ای از وسط بازی‌های کودکانه‌اش به حجله‌ی عروسی فرستاده شود اتفاقی است کاملاً عادی و طبیعی که به هیچ عنوان جای تعجب ندارد: «گلپر ایستاده بود جوری که انگار خودش را گرفته باشد، توی دستش النگو بود و مینار سفید گلداری سرش. «راستش من دیگه بزرگ شدم، با شماها بازی نمی‌کنم» «بزرگ شدی؟ چه جوری؟ «ننه میگه باید به خونه و زندگی برسم» (روانی‌پور، ۱۳۶۹: ۳۷).

۳-۲ .داستان اهل غرق

خلاصه داستان

رمان «اهل غرق» یک اثر به سبک رئالیسم جادویی است که به آداب عامیانهٔ منطقهٔ جنوب می‌پردازد. در این اثر زندگی، اعتقادات، آداب و رسوم اهالی جفره (آبادی پرت و دور افتاده‌ای در خلیج فارس) و حضور عناصر وهمی و تخیلی از قبیل: پریان دریایی، غول زشت‌روی دریاها و نیمه‌انسانی‌بودن قهرمان اصلی داستان و.. جالب توجه است. روانی پور این اثر را در سال ۱۳۶۸ منتشر کرد. داستان از این قرار است که زائر احمد کدخدای آبادی تنها دختر خود به نام خیجو را به عقد مه جمال در می‌آورد. مه جمال را هنگامی که نوزادی بیش نبوده زنان جفره از آب گرفته‌اند و بزرگ کرده‌اند، جوانی زیبارو و ساده دل که هیچ‌کس را ندارد، در ادامه بوسلمه غول زشت‌روی ترسناک، می‌خواهد با یک پری دریایی ازدواج کند، مردم آبادی با هم‌فکری و مشورت

هم تصمیم می‌گیرند مه جمال را که نیمی پری و نیمی آدمی است را برای نجات آبادی از کینه و خشم بوسلمه راهی دریا کنند، مه‌جمال در آن جا می‌بیند تمام مردان جفره که قبلاً در دریا غرق شده‌اند در تدارک بازگشت به آبادی در حال تعمیر کشتی‌های خود را هستند، پری دریایی با دیدن مه‌جمال از ازدواج با بوسلمه منصرف می‌شود، بوسلمه پس از شنیدن ماجرا بسیار خشمگین می‌شود و دریا را بسیار طوفانی می‌کند. ، بوسلمه فریب نقشهٔ زائر احمد را می‌خورد و گمان می‌کند که مه‌جمال واقعاً مرده است، پس از این ماجرا طوفان فرم می‌نشیند و دریا آرام می‌شود، پری دریایی که عاشق مه‌جمال شده است برای جستجوی حال وی به ساحل می‌آید اما او را نمی‌یابد. پس از این ماجرا مه‌جمال با خیجو دختر زائر احمد ازدواج می‌کند. روزی مرد موتورسواری به نام ابراهیم پلنگ برای فروش اجناسی که با خود از شهر آورده به روستای آنها می‌آید و اهالی را با توصیف‌هایی که از شهر می‌کند مجذوب می‌کند، یک هفته بعد شخصی مرتضی نام که از اعضای حزب توده است همراه با ابراهیمم پلنگ به آبادی می‌آید و فکر سر و سامان دادن به زندگی اهالی را در ذهن زائر احمد کدخدای جفره تقویت می‌کند، چندی بعد ابراهیم پلنگ از طرف مرتضی به روستا می‌آید و مردان جفره را برای شرکت در یک تظاهرات سیاسی به رهبری مرتضی راهی شهر می‌کند، مأموران دولتی به شرکت کنندگان این اجتماع حمله‌ور می‌شوند و سرانجام در این تعقیب و گریز مه‌جمال با گلولهٔ نیروهای دولتی از پا در می‌آید.

۳-۲-۱. خرافات

اولین موردی که به عنوان آسیب اجتماعی در رمان مذکور دیده می‌شود، وجود خرافات است: «خرافات از مقوله‌های آگاهی اجتماعی است و از نظر منشأ، میراث اجتماعی قدیمی بازمانده از اقوام باستانی می‌باشد که امروزه از آسیب‌های اجتماعی به حساب می‌آید که مانع توسعه، خردورزی جامعه و بد آموزی طبقات محروم اجتماعی محسوب می‌شود» (خانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸). یکی از شخصیت‌های داستان به نام زائر، هنوز به بودن پریان دریایی اعتقاد دارد و چه بسا چشم به راه است بلکه از آب خارج شوند: «زائر، مبهوت این جهان غریب مانده بود و نمی‌دانست چه چیز را باور کند. جهان انگار با قدم‌های بلند به جلو گام برمی‌داشت، اما چه چیزهایی زیر این قدم‌ها له می‌شد؟ اگر آن طور که دکتر عادلی می‌گفت جهان به پیش میرود، پس چرا پریان دریایی از ترس به روی آب نمی‌آمدند؟ چرا جهان نابسامان بود؟ (روانی پور، ۱۳۸۶: ۳۷۴). و یا اینکه زنی به نام بوبونی به جادو و طلسم پناه می‌برد تا بچه‌دار شود: «زائر در آبادی می‌گشت. بوبونی را می‌دید که

جارو به دست تا مسافتی دور، دَور خانه‌اش جارو می‌کشید و نمک می‌پاشید و... » (همان :۵۶). و یا اینکه اعتقاد به ساکن‌های دریا (آبیها و سرخها) که هر دو دسته مؤنث هستند.(همان، ۲۲). همچنین اعتقاد به یک موجود افسانه‌ای و خرافی به نام بوسلمه که حاکم زشت روی دریاهاست و همزادی در خشکی دارد. (همان، ۱۸). در بخش دیگر از رمان به دختری اشاره شده که تا آخر دنیا باید در چاه بماند و زن‌های جفره باید هر روز در کنار چاه با او حرف بزنند» (همان، ۵۹). یکی دیگر از تفکرات خرافی، زمانی روی می‌دهد که زائر یکی از شخصیت‌های داستان، هنگام محاصره مأمورها، دست به دامان پری دریایی می‌شود و از او کمک می‌طلبد، همچنین «زنی بوونی نام که در آرزوی داشتن فرزند است و از مشکل نازایی رنج می‌برد هنگامی که ماجرای دروغین و خرافی اهالی را مبنی بر باردارشدن خاتون از آب دریا را می‌شنود، آنقدر راهی دریا می‌شود و آن‌قدر به این خرافات بی‌پایه و اساس متوسل می‌شود که عاقبت در دریا غرق می‌شود.» (همان، ۱۶۲). همچنین خود اسم رمان (اهل غرق) که حکایت از افرادی دارد که غرق شده‌اند و در ته دریا زندگی می‌کنند و روزی برخواهند گشت (همان، ۵۹). همین تفکر خرافی سبب شده تا «زنان آبادی برای ساکن‌های خوب دریا و اهل غرق، مرغ‌هایشان را سر بریدند دیگ‌هایشان را بار گذاشتند و ظهر تا گردن توی آب، دیگ‌هایشان را در خُور خالی کردند» (همان، ۲۲۱). همان‌گونه که می‌بینیم هم در رمان اهل غرق و هم در داستان شب بلند میزان گرایش زنان به خرافات بیش از گرایش مردان است و غالباً زنان هستند که دست به دامان این‌گونه امور غیر واقعی و خرافی می‌شوند: «زنان به طرز بارز و معنی‌داری بیش از مردان به این قبیل امور خرافی معتقدند» (خانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۱).

۳-۲-۲. تجاوز و خیانت

یکی دیگر از آسیب‌های اجتماعی در رمان اهل غرق خیانت و تجاوز است. «مسئله خیانت اگرچه تأثیر مخرّبی بر بنیان خانواده و سلامت روان افراد دارد ولی به دلیل تابو بودن پژوهش‌های اندکی در این زمینه صورت گرفته است» (مدرسی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸). زنان همواره در طول تاریخ قربانی کلیشه‌های فرهنگی بوده‌اند که ناعادلانه و بدون شناخت کافی به آنان نسبت داده شده است « همین تلقی فرهنگی غلط از زنان، کلیشه‌ها را به سمت و سوی

تعرض به زنان و به ویژه تجاوز جنسی هدایت می‌کند» (زراعت پیشه و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۵۳-۱۵۱). در بخشی از داستان مذکور از زنی به نام «خاتون» سخن به میان آمده که حامله است اما معلوم نیست از چه کسی باردار شده و نویسنده به طور مستقیم به آن اشاره کرده است:«خاتون از هر کس و در هرکجا باردار شده بود خواب و خوراک را از چشمان حمایل، دخت کوچک خیجو گرفت». (روانی‌پور، ۱۳۸۶: ۲۶۵). همچنین در رمان مورد مطالعه «گلپر در اثر آزار جنسی می‌میرد». (همان،۲۲). چند نمونهٔ دیگر مانند «برو بیای ناخدا علی با زنان شهری» (همان، ۳۵۱) و یا «پناه بردن منصور به خانه زنان و فرار نباتی با فردی به نام سینایی» (همان) از دیگر نشانه‌های وجود خیانت در داستان اهل غرق است. همچنین وقتی زائر احمد به فکر اینکه شکم بالا آمدهٔ یکی از دختران قصه ناشی از غده است «به زودی می‌فهمد آن غده نیست، کودکی است که چهار ماه از هستی‌اش می‌گذرد و پدرش معلوم نیست» (همان، ۳۴۹). همچنین در داستان، شخصیتی به نام ناخداعلی وجود دارد که «همیشه دور و بر زن‌ها می‌پلکید و حالا آمده بود نزدیک آن‌ها و به خیال خودش کار می‌کرد» (همان، ۶۲).

۳-۲-۳. نکاح اجباری

مورد دیگر از آسیب‌های اجتماعی بیان شده در رمان اهل غرق، نکاح اجباری یا ازدواج اجباری است که با مجبور کردن دختران خردسال، کودک همسری را نشان می‌دهد که این امر بیش‌تر به خاطر فقر و اوضاع نامناسب اقتصادی روی می‌دهد. فقر و نابرابری اقتصادی از مهم‌ترین معضلات جامعهٔ بشری است که از جایگاه ویژه‌ای در بین سایر مسائل اجتماعی برخوردار است؛ باید توجه داشت موضوع قابل تأملی که می‌تواند به صورت چشمگیر به رفع معضلات حوزهٔ زنان کمک کند، تلاش برای توجه به رابطهٔ تنگاتنگ بین فقر و نیازهای مادی در دامن زدن به آسیب‌های اجتماعی به دلیل شرایط نامساعد اقتصادی است. ضمن توضیحات بیان شده باید گفت در این داستان این‌گونه به کودک همسری اشاره شده «عروسی هیچ فایده ای نداشت. به جز آن‌که بازی بچه ها را به هم بزند...» (روانی‌پور، ۱۳۸۶: ۴۱) همچنین از دختر خردسالی سخن به میان آمده که در اثر فشار روحی - روانی یا تهدید و مورد سوء استفاده قرار گرفتن فیزیکی مجبور به ازدواج شود، در این رمان از ستم‌دیدگی و

مظلومیت گلپر سخن گفته شده که دختری خردسال است و به علت فقر حاضر می‌شود با مرد بزرگ‌تری وصلت نماید و در شب زفاف فوت می‌کند: «شب تا صبح، صدای فریادهای گلپر که التماس می‌کرد، با بادی که در و پنجره را از لولا می‌کند، خواب را از چشم مردم آبادی پراند.... گلپر مثل یک مرغ دریایی پرکشید و رفت و آبادی سیاه پوشید» (روانی‌پور، ۱۳۸۶: ۳۲۹). و یا ستم به زنانی که مجبورند به ازدواج زودهنگام اقدام کنند و یا به خاطر فقر، مورد آزار جنسی قرار بگیرند» (همان، ۳۲۸). در جایی دیگر از رمان به ازدواج اجباری عروس بوسلمه اشاره شده که نشان از خشونت جامعه سنتی است: «صدای ناله‌ای درد آلود چشمان مه جمال را باز کرد. آبی کوچکی را دید که آن گوشه روی مرجان‌ها نشسته بود و گریه می‌کرد، آن چنان می‌نالید که مه جمال بی‌آنکه از قدرت طالع بینی خود سودی ببرد او را شناخت. او عروس بوسلمه بود که به این پیوند به اجبار تن داده بود» (همان، ۴۴). پس می‌توان گفت در رمان اهل غرق استفادهٔ ابزاری از زنان به طور واضح دیده می‌شود که همین این موارد حکایت از آسیب‌های اجتماعی دارد.

۳-۲-۴. بی سوادی

بی‌سوادی از دیگر موضوعاتی است که در رمان اهل غرق به عنوان آسیب اجتماعی از آن یاد می‌شود. برخی پژوهشگران معتقدند بین میزان تحصیلات و گرایش به خرافات رابطه‌ای معکوس حکم‌فرما است یعنی هرچه میزان تحصیلات فرد بالاتر باشد گرایش به خرافات کمتر است و باالعکس. (دهقانی و ابراهیمی، ۱۳۹۸: ۱۰۲-۹۹). در رمان مذکور، مردمان جامعه سنتی روستای جفره، به خاطر برخی افکار نادرست و عقاید خرافی، حتی بعد از وارد شدن مدرنیته و ارتباط با دنیای متمدن و مدرن خارج، اجازه تحصیل به فرزندان خود به ویژه دختران را نمی‌دهند و با طرح داستان‌های خیالی و ترسناک برای آنان، سعی می‌کنند تا فرزندان خود را از تحصیل باز دارند، به همین دلیل از بچه‌دزدی سخن می‌گویند که بچه‌های مدرسه را در میانهٔ راه می‌دزدد «یک هفته بعد، مریم و بهادر به مدرسه می‌رفتند. هیچ کس در آبادی حاضر نشد با خیجو هم‌قدم شود. شاید بچه برو، بچه‌ها را وسط راه ببرد و..» (روانی‌پور، ۱۳۸۶: ۱۱۰). در رمان مورد مطالعه، بوبونی به عنوان یک زن روستایی، به جای تثبیت موقعیت خود در خانه از طریق عقل و منطق، مجبور می‌شود به دلیل بی‌سوادی، دست به دامن طلسم‌هایی شود که کوته فکری او و دیگران به آنها قدرت بخشیده است. به همین دلیل، آرزوی باسواد شدن این نوع زنان سبب می‌شود که نویسنده، دختری باسواد که دغدغه آزادی و برابری را دارد، وارد داستان کند تا زنان و دختران آبادی را به

کلاس درس بکشاند.«آذر که با سماجت می‌خواست زنان آبادی هم بخوانند نتوانست گلپر را به مدرسه بکشاند: من دیگه بزرگ‌شده‌ام، باید برم سر خونه و زندگی» (همان، ۲۴۹). به عبارت دیگر جامعهٔ سنتی که روانی‌پور در این رمان ترسیم کرده است، کوچک‌ترین نشانه‌ای از تعلیم و تربیت در آن وجود ندارد.

نتیجه‌گیری

خانم منیر روانی‌پور کوشیده است تا آسیب‌های اجتماعی که گریبان‌گیر زنان بوده است را در آثارش به تصویر بکشد که این مورد در داستان شب بلند و رمان اهل غرق نمود بیش‌تری یافته است. کودک همسری و ازدواج تحمیلی بارزترین و اولین آسیب اساسی است که در هر دو اثر و در خصوص شخصیت گلپر صدق می‌کند. کودک همسری شکلی از خشونت خانگی و یکی از مشکلات جدی است که حق مشروع گزینش همسر را از دختران سلب می‌کند و عموماً در میان اقلیت‌های قومی و اجتماعات عشیره‌ای و روستایی رواج بیش‌تری دارد. معضلی که بهبود آن مستلزم تغییر نگرش‌ها، اصلاح فرهنگ و قانون است. زنان در ازدواج زودهنگام با مشکلات عدیده‌ای روبرو هستند. گلپر که هنوز در عوالم کوکی به سر می‌برد و هیچ‌گونه برداشت و تصوری از زندگی مشترک ندارد به دلیل فقر و از روی ناچاری به عقد عمو ابراهیمی که جای پدرش را دارد دربیاید، ازدواج تحمیلی که خود مقدمهٔ بروز آسیب‌هایی نظیر خشونت خانگی، خشونت جنسی، آزار جسمی و.. می‌شود. گرایش به خرافات و باور به خرافه در سطوح فردی و اجتماعی که یکی از آسیب‌های روانی-اجتماعی جدّی است و ریشه در ناآگاهی، جهل و ترس انسان دارد در هر دو اثر نویسنده به شکلی قابل توجه بروز یافته است؛ آسیبی که خود زمینه‌ساز بروز آسیب‌های جدّی‌تری چون رواج جبرگرایی، باور به بی‌ارادگی و خشونت روانی-اجتماعی در سطح جامعه است. نکتهٔ قابل توجه این‌که زنان به طرز بارز و معنی‌داری بیش از مردان و اقشار بی‌سواد بیش از تحصیل‌کردگان به این امور خرافی باور دارند و به گسترش آن در سطح جامعه دامن می‌زنند. برخی صاحب نظران نیز که به بررسی رابطه بین فقر و گرایش به خرافات پرداخته‌اند به این نتیجه رسیده‌اند که هرچه درماندگی، فقر و ناکامی در جامعه‌ای بیش‌تر باشد زمینهٔ گرایش به خرافات نیز در آن جامعه بیش‌تر است. در ادامه بی‌سوادی نیز آسیب اجتماعی دیگری است که فضای هر دو داستان را تحت تأثیر قرار داده است، بی‌سوادی

که ریشهٔ بسیاری از آسیب‌های دیگر است در دو اثر مورد مطالعه زمینه‌ساز بروز نکاح اجباری، پایمال شدن حقوق زنان و خشونت علیه زنان می‌شود و باز هم همین بی‌سوادی است که زمینه‌ساز گسترش خرافات و باور به موجودات وهمی در هر دو داستان است. در رمان اهل غرق علاوه بر موارد فوق، خیانت و تجاوز نیز به چشم می‌خورد که از طرف زن و مرد صورت می‌گیرد. زنان همواره به عنوان جنس دوم آماج کلیشه‌هایی قرار گرفته‌اند که بدون شناخت صحیح به آن‌ها نسبت داده شده است و همین تلقی فرهنگی نادرست از زنان، کلیشه‌ها را به سمت و سوی تعرض به زنان و به ویژه تجاوز جنسی هدایت کرده است. فقر و نابرابری اقتصادی از مهم‌ترین معضلات جامعه بشری است که از جایگاه ویژه‌ای در بین سایر مسائل اجتماعی برخوردار است، موضوع قابل تأملی که می‌تواند به صورت چشمگیر به رفع معضلات حوزهٔ زنان کمک کند، تلاش برای توجه به رابطهٔ تنگاتنگ بین فقر و نیازهای مادی در دامن زدن به آسیب‌های اجتماعی به دلیل شرایط نامساعد اقتصادی است بی‌تردید فقر و نابرابری اقتصادی منشأ بروز بسیاری از آسیب‌های یاد شده است.

انواع آسیب‌ها	شب بلند	اهل غرق
کودک همسری	✓	-
خشونت اجتماعی	✓	-
تجاوز و خیانت	-	✓
خشونت خانگی	✓	-
خرافات	✓	✓
بی‌سوادی	✓	✓

نکاح اجباری	-	✓

جدول(۱) آسیب‌های اجتماعی موجود در متن داستان‌ها به تفکیک هر اثر

منابع

افتخارزاده، سیده زهرا (۱۳۹۴).«تجربه زیسته زنان در ازدواج زودهنگام» **پژوهش‌نامه‌ی مددکاری اجتماعی**، شماره۳.

امراللهی نیا ، مهدیه. جواد، حبیبی تبار(۱۳۹۹). «خاستگاه خسارت معنوی ناشی از کودک همسری در فقه امامیه و حقوق موضوعه ایران»، **مطالعات فقهی حقوق زن و خانواده**، شماره پنجم.

ایرانپور، سارا (۱۳۹۱). «زنان و آسیب‌های اجتماعی». مقالات سومین دوره همایش **هجوم خاموش**، صص۱۲۲-۱۱۱.

تی.لارنسون، دیانا و سوییننگ وود، آلن (۱۳۹۹). **جامعه‌شناسی ادبیات**، ترجمه‌ی شاپور بهیان. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.

حسنی‌فر، عبدالرسول. (۱۳۹۶). «آسیب‌های روانی-اجتماعی خرافه‌گرایی بر جامعه و راهکارهای پیشگیری و درمان» دومین **کنگره ملی روان‌شناسی و آسیب‌های روانی-اجتماعی**، چابهار.

خانی، لطفعلی. علمی، محمود. غفاری، مظفر و اسماعیلی، رضا. «بررسی رابطهٔ محرومیت اجتماعی با گرایش به خرافات»، **نشریهٔ مطالعات جامعه‌شناسی**. سال۱۳۹۲، دوره۶، شماره۲۱صص۱۹-۷.

دهقانی، حمید و ابراهیمی، حدیقه. (۱۳۹۸). «مطالعه احساس امنیت روانی و اجتماعی با گرایش به خرافات»، **نشریه پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران**، سال هشتم.

ربانی خوراسگانی، علی. وحید، قاسمی (۱۳۸۱). «نگرش مردم شهر اصفهان در مورد آسیب‌های نظام اجتماعی ایران با تأکید بر تحلیل آسیب دین‌گریزی در جامعه». **مجلّه‌ی جامعه‌شناسی ایران**، دوره‌ی چهارم، شماره‌ی۳، صص۱۶۵-۱۴۳.

رضایی، سیده نرگس (۱۳۹۵). «بررسی و تحلیل حضور عناصر فولکلوریک در داستان‌های منیر روانی‌پور»، **فصلنامه علمی-پژوهشی، پژوهش زبان و ادبیات فارسی**، شماره چهلم.

روانی‌پور، منیر (۱۳۸۶). **اهل غرق**، تهران: انتشارات نیلوفر.

روانی‌پور، منیر (۱۳۶۹). شب بلند.تهران: انتشارات نیلوفر

زراعت‌پیشه، رویا. شیری، عباس. نجفی ابرند آبادی، علی حسین و محمودی جانکی، فیروز. «کلیشه‌های جنسیتی مؤثر بر وقوع تجاوز جنسی در مؤلفه‌های فرهنگ ایرانی»، **پژوهش حقوق کیفری**، دورهٔ نهم، شمارهٔ سی و دوم، پاییز۱۳۹۹صص۱۷۷-۱۵۱.

ستوده، هدایت‌الله (۱۳۸۹). **آسیب‌شناسی اجتماعی**. انتشارات آوای نور.

صفایی، صفی‌الله. طیبی‌نیا، موسی

و عرفانی، نصرالله. «بررسی عوامل جامعه‌شناختی مرتبط با خرافات»، **نشریهٔ مطالعات امنیت اجتماعی**، سال1389، دوره جدید شماره۲۱، صص۱۹-۷.

گیدنز، آنتونی (۱۳۷۶). **جامعه‌شناسی**، ترجمه‌ی منوچهر صبوری. نشر نی.

لقمانیان، زهرا. (۱۳۷۷). «**بررسی جامعه‌شناختی تصویر زن در فرهنگ ایرانی**» پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته پژوهش علوم اجتماعی، دانشگاه الزهرا.

مدرسی، فریبا. زاهدیان، حسن و هاشمی محمدآباد، نذیر. «میزان سازگاری زناشویی و کیفیت عشق در متقاضیان طلاق دارای سابقهٔ خیانت زناشویی و فاقد سابقهٔ خیانت زناشویی»، **مجلهٔ علمی-پژوهشی ارمغان دانش دانشگاه علوم پزشکی یاسوج**، دورهٔ ۱۹، شمارهٔ۱، فروردین۱۳۹۳.

موسوی، سیده زهرا (۱۳۸۰). «تأثیر انقلاب اسلامی در تبیین نقش زن در ادبیات داستانی بانوان و مقایسه‌ی آن با دوران بیش از انقلاب»، **دانشگاه تربیت مدرس**.

میرصادقی، جمال (۱۳۹۰). **ادبیات داستانی**، تهران: انتشارات سخن.

میرعابدینی، حسن. (۱۳۷۷). **صدسال داستان‌نویسی ایران، تهران: نشر چشمه.**